

MEDVIGY ENDRE

SINKA ISTVÁN ÉS A SZÁRSZÓI KONFERENCIA

Sinka István, a balladás Fekete Bojtár a szilaj pásztortársadalom megkésett hírnökeként a bihari és békési puszták nincstelenjei közül emelkedik a magyar irodalomba. Híven az otthon maradottakhoz, ő a legszegényebb paraszti rétegek szószólója, hivatott népi énekes. Atavisztikus emlékező, aki a történelem előtti időköt is felidézi verseiben, ugyanakkor korszerű költő, akinek ösztönös irodalmi törekvései szürrealisztikusak és expresszionisztikusak. Számos versműfajban, sőt prózában is maradandót alkotott – lapozzuk fel társadalomrajznak is beillő önéletírását, a *Fekete Bojtár vallo-másait* –, mégis balladáái a legkiválóbb írásai, amelyek etnográfusaink szerint Arany János balladáihoz és a székely népballadákhöz mérhetőek. Népi gyökerű költészete társadalmi jellegű, lázadó indulata szociális eredetű. Hívó református költő. Munkássága a népi írói mozgalom elidegeníthetetlen része. Útja – hite szerint – rendeltetészerűen vezet Balatonszárszóra. Bizonyás-gul vegyük sorra fontosabb állomásait.

AZ ÚJ PARASZTNÁL ÉS AZ EKÉNÉL

Elsőként említem, hogy dr. Püski Sándor az akkor Vésztőn nagy szegénységben élő, paraszti munkát végző, nagycsaládos Sinka István korai verseivel először 1933 januárjában találkozott. Ekkor jelent meg az *Új Paraszt*, a világnézeti kultúrszemle első száma, Püski Sándor, Számadó Ernő és Galicza János szerkesztésében, benne a társadalmi poklokat járt költő régi, levert parasztfelkelést felidéz, lázadó versével: *Dózsa koronázása*. Ez a forradalmi hang tovább zeng Sinkában az 1943-as Szárszói Találkozóig, sőt azon túl is. Az említett periodikum időközben címet változtatott, a „korszerű paraszti írásokat és képeket” tartalmazó februári-márciusi új szám megnevezése: *Eke*. Püski Sándor és szerkesztőtársai ebben a lapszámban újabb mozgósító erejű Sinka-verset közölnek a himnuszos ciklusból, melynek címe: *A harc felé*.

A SZABADSÁGNÁL

Az irodalmi szegénylegények szerveződő szabadcsapata 1932-től Bajcsy-Zsilinszky Endre új hetilapja, a *Szabadság* körül csoportosul. 1932. május 1-jén Féja Géza itt teszi közzé Sinka István első két himnusát, a *Napimádót* és az *Új dal magyar mezőn* címűt: „Új költőt mutatunk be a *Szabadság* olvasóinak. Szegény alföldi juhász, de versei és prózája, melyek hozzám kerültek, azt bizonyítják, hogy igen-igen gazdag, mert valóban költő. Szabó Pál és Sértő Kálmán után, íme, új igazolást küld számunkra a magyar paraszt.” Az első jelentkezést, a bemutatkozást rendszeres munkatársi kapcsolat követi: a *Szabadság*ban 1935 szeptemberéig huszonegy Sinka-vers lát napvilágot, nagyjából himnuszok. A költő ugyanitt közreadott prózai írásai, köztük Dózsa Györgyöt ébresztő rebellis cikkei is figyelmet érdemelnek. (*Négyszáz év kiált, Üzenet...*) Ezekben az években Sinka István a *Nemzeti Radikális Párt* aktív tagja. Bajcsy-Zsilinszky Endre, a nemzeti radikálisok karizmatikus vezetője 1935 nyarán, a *Soli Deo Gloria* református ifjúsági szövetség balatonszárszói telepén, a *Magyar Út* társasnapokon a Duna-völgyi népek bartóki testvériségéről tart előadást. Féja Géza már ekkor meghívott előadó, Kovács Imre felkért hozzászóló. Sinka, a Fekete Bojtár hét évvel később jut el Balatonszárszóra.

A VÁLASZNÁL

1934 májusában, Fülep Lajos, Gulyás Pál és Németh László szerkesztésében indul a *Válasz*, a népi értelmiség folyóirata. Egy évvel korábban, a szeghalmi *Református Péter András Reálgimnázium* adta ki Sinka István első verseskötetét, megjelent a *Himnuszok Kelet kapujában*. Féja Géza előszavában nem fukarkodik az elismeréssel, bátorítja a történelem alatti mélyvilágból érkezőt. Meggyőződése szerint a himnusz népi műfaj. Különvéleményét évtizedekkel később igazolva látja,

amikor is, 1976-ban megjelenik Erdélyi Zsuzsanna gyűjtése, a *Hegyet hágék, lőtőt lépék* az archaikus népi imádságokkal. A maga korában a kritikusok fanyalogva fogadták az elsőkönyves őstehetséget. „Istenállat”, „hymnusos kanász” – gúnyolták. A *Válasz* 1934 júliusi számában Németh László tört lándzsát a pásztoroköltő és első műve felett: „Sinka István verseinek semmi közülük a népkultúrához, himnuszai az utóbbi évek szabadvers irodalmának jellegzetes termékei, a földműves magyart Pesten költött formákon át látja, ha a parasztsorsból származik is, nem felfedezője a parasztságnak.”

Sinka István alkotói kiteljesedését követően úgy Németh László, mint a *Válasz* szerkesztője megváltoztatta véleményét. Sárközi György, a felelős szerkesztő verseket kér a kényes ízlésű esztéták leszólta költőtől és hatot közread lapjában. A hat versből öt 1937–1938-ban jelent meg. Ekkor a *Válasz* a *Márciusi Front* szócsöve. Az *Anyám tánca* a folyóirat legszebb, archaikus néphagyományt őrző Sinka-verse.

KOVÁCS IMRE HÍDJÁNÁL

Kovács Imre *Hídja*, a „magyar fiatalok lapja” a *Márciusi Front* másik jelentős orgánuma. Az ügyészégi zaklatás, a politikai indíttatású bírósági eljárás miatt összesen hat számot megélt *Hídban* három Sinka-vers olvasható. Szép, nyomasztó olvasmányok. A *Majorudvar* a földműves leányok és a parasztasszonyok feudális jellegű szerelmi kiszolgáltatottságát panaszolja. A *Vers egy faszoborról* a korgó gyomrú nincsteleneknek követel kenyert. Az *Ahol virágozott a köles* háborúellenes kiáltás. A táltos hajlamú költő megérezte a közelgő rettenetes világgéget, az értelmetlen véráldozatot.

A KELET NÉPÉT ALAPÍTÓ HÁROM SZEGÉNYLEGÉNY EGYIKE

1935 őszén, Komádiban, a Körös hídján három szegénylegény megalapítja a magyar parasztság folyóiratát, a *Kelet Népet*. Az első években Szabó Pál és Barsi Dénes szerkeszti a lapot. A harmadik alapító, Sinka István a népi orgánom leggyakrabban közölt költője. Püski Sándor 1935 decemberében figyel fel a pásztoroköltő *Kelet Népe*ben megjelent magyarságféltő látomásos versére, a *Karácsonyi pásztorra*. Üzen Sinkának, majd Békés településen, Püski szülővárosában találkoznak, megismerkednek egymással. Közös gondolkodnak népi könyvkiadásról és a vágyott szebb magyar jövőről. A póri költőnek 1935 októberétől 1940 májusáig huszonkilenc verse jelenik meg a *Kelet Népe*ben. Jobbára letisztult, érett alkotások: balladák és siratók, látomások

és jelenések, dalok. A Fekete Bojtár elsiratja Ács Lajit, Ciberét, Legény Tóth Mihályt, a korán lehulló pusztai csillagokat. Ág Borissal, a mandulaszeművel ébreszti, halál ellen lázítja osztályos társait. *Simon Virág* és Kéri Jankó fekete-piros tragédiáját megénekelve a balladaköltészet újabb magaslatára ér.

1940. január 15-én Erdei Ferenc tanulmányt jelentet meg Sinka Istvánról a *Kelet Népe*ben. Beszédes címe: *A parasztság költője*. A társadalomtudós szól Erdeiből: „A parasztság költői megjelenítése annyira pontos Sinkánál, hogy a parasztság társadalomtana pontonként idézheti egy-egy fogalmi jegy költői formáját. A szociológus ezen az alapon állíthatja, hogy a parasztság költője Sinka, de az irodalomkritikus véleményével rögtön találkozik, mert az viszont azt állapíthatja meg, hogy ezek versek, és aki írta, az költő.”

1940 könyvnapján, a *Vád* kötet II. kiadásának megjelenésekor Móricz Zsigmond, a *Kelet Népe* főszerkesztője is felfigyel a sikeres verseskönyvre. „Ennyire őszintén, ennyi diadallal még senki nem mondta ki, hogy indult és érkezett a túlsó partról. Így még nem dalolt az esti szélbe senki angyal faragta furulyán. Ez az ember a síkra rohant, mint folyó a kegyelmes nap alatt, mely felforralt a vérét, hogy költő legyen.” – írja, és szívesen idézné a *Pásztorének* mind a hetvenkét oldalát. „Idéz-ném, mint költői remeket, amire pillanatonként azt kiáltjuk: szép.”

A SZABAD SZÓNÁL

A *Szabad Szó* 1938 decemberétől a népi mozgalom és a magyar parasztság hetilapja. 1939. június 29-én, Péter-Pál napján, Makón, a Maroson egy fel-alá vontatott dereglyén megalakul a *Nemzeti Parasztpárt*. A hatósági tiltás ellenére megtartott alakuló gyűlés résztvevői: Erdei Ferenc, Kovács Imre, Sinka István, Szabó Pál... és ötven földműves. Ettől kezdve a Szabó Pál szerkesztette *Szabad Szó* a *Nemzeti Parasztpárt* hetilapja. 1940-es évfolyamában Sinka *Vádjáról*, az 1942-esben a Fekete Bojtár vallomásairól elismerő kritika olvasható. A *Harmincnyolc vadalmát* Szabó Pál felelős szerkesztő a *Szabad Szó* 1942. január 25-én közreadott számában ismerteti: „Sinka István a tisztántúli talajból fakadó csudálatos lírája ez egyszer prózai írásokban nyilatkozik meg. Mert valóban az, megnyilatkozás. Nem várt helyeken buzog fel a földből, mint ahogy a reménytelenül sötét éjszakákon megmutatja magát a villanó mécsvilág, vagy a lápon a lidérc, avas bodzafák tövén az elázott kincs. Sinka István a könyv nevére ítéltve ezt a harminc-

nyolc novellát harmincnyolc vadalmának hitte, szánta. Pedig nem az. Mennél inkább falja, olvassa az ember, annál inkább csudálatos jó ízek gyűlnek össze a szájában. Nincs ezekben fanyarság szemernyi sem.”

A Szabad Szó 1942 decemberéig tíz Sinka-verset közöl, 1943-ban a *Szabad Szó évkönyv* még egyet. Ezután elmaradnak a költemények. A parasztpárt lapja 1943 májusában átveszi Sajben András földmunkás Erdélyi Józsefet és Sinka Istvánt bíráló cikkét a *Magyar Nemzet*ből: *Az író ne politizáljon?* Sajben legfőbb kifogása: a két költő radikális jobboldali lapokba is írt. A támadás talán nem indokolatlan, de Sinka esetében megkésett. Ő 1943 márciusában, a *Magyar Élet* folyóiratban, *Hatodosok* tanulmányában elhatárolta magát a szélsőjobboldali sajtótól. Farkas Ferenc a *Szabad Szó* 1943. május 23-i számában, vitázó cikkében megvédte a Fekete Bojtárt: „... Sinka István költészete el nem vitathatóan egyenes és tiszta vonalú, amelynek minden egyes sorát a parasztsághoz és a magyarsághoz való hűség jellemzi. Éppen a parasztság és a nép írónak kellene elsősorban megbecsülni a parasztság költőjét, nem pedig történelmi távlatból elenyésző okokra hivatkozva őt kisebbiteni. A magyar parasztságnak egy Sinka Istvánja van, becsülje meg őt, mert ha sovány kenyeret sem tud neki biztosítani, a legkevesebb, hogy szeretetet, megértést és megbecsülést juttasson neki.”

A MAGYAR ÚTNÁL

A *Magyar Út* 1934–35-ben a *Soli Deo Gloria Szövetség* folyóirata, 1937-től már hetilap. A későbbi években is megőrzi kálvinista háttérét, de mindinkább a népi harmadik oldal fórumává válik. A harmincas években Pap Béla református lelkész, 1941-től az esszéíró Gombos Gyula szerkeszti. Az ő szerkesztői munkásságától tekinthető a *Magyar Testvéri Közösség* lapjának a *Magyar Út*. Kárász József 1936-ban *A nép a magyar irodalomban* címmel sorozatot indít. Erdélyi Józsefet, Szabó Pált és Veres Pétert mutatja be a lap olvasóinak. Sinka Istvánról, „a juhászok pennaforogató ivadékaról”, a „hárommillió koldus egyikéről” sem feledkezik meg. A *Magyar Út*ban 1936-tól 1944-ig tíznél több cikk méltatja Sinka István munkásságát. Valamennyi közül Veres Péter írása az utókornak is szóló, ma is érvényes értékelés: „Sinka azonban nagy költő. Népi klasszikus. Nem volt még itt a magyar földön senki az aluljötték között, aki tisztább és eredetibb hangon szólalt volna meg, mint ő.” 1941. május 29-én a *Magyar Út*ban közreadott, idézett tanulmányában megemlékezik egy későbbiekben ink-

riminált, a paraszti életforma keserveit felidéző lázadó énekről: „Nemrégiben jelent meg a *Magyar Élet*ben *A kulcsár beszél az új cseléddel* című verse. Egyetlen látomás, reális látomás az egész s fölötté ott leng a magas költészet íze ebben a páratlan hasonlatban: *Hajnál ket-tőkor fújnak, / Legyek akkor még nem zúgnak.*”

A lapban 1936 novemberétől 1943 decemberéig kilenc Sinka-vers lát napvilágot. Gombos Gyula nem hisz Sinka hosszabb, „nem egy szuszra készülő” költeményeiben, ennek ellenére kettőt is közöl ilyen (*Vesszőt táncoltat a sátán* és *Virág ballada*). A *Magyar Út* a negyvenes évek első felében a nemzeti elfogultságtól nem mindig mentes, mégis 1943-ban, a Szárszói Találkozó évében itt újra megjelenhet a pászorköltő *Vád*-ból ismert, Duna-völgyi szemléletű verse, a *Kicsi nép nagy bánattal*, egy hang a szlovákokhoz.

„A Duna-tájak kínja összekovácsol – ez a motívum cseng ki a versből legerőteljesebben. Ez emlékeztet legjobban a kezdetre: Ady kiáltására a közös bánatról. Sinka azonban pontosabban látja a közös kínt és a közös bánatot: a legszegényebb népi élet síkján érzi és látja ezt nem olyan általánosan, mint Ady. Sinka a csizmások és bocskorosok közösségéről beszél a kínokban, a búban és örömben. Ő hát a Duna-tájat sem látja más-ként, mint szűkebb dunai hazáját: tengerfenékeknek, mely fölött elszaladt ez a hivalkodó, kultúrfölényes, reakciós korszak.” – Ez már nem a *Magyar Út*. A szépen induló, önostorozásba forduló értekezés a szovjet megszállás évében keletkezett. (Jócsik Lajos, *Magyar szabadság, világszabadság, Móricz Zsigmond Kollégium, Kolozsvár, 1945.*)

A MAGYAR ÉLET FOLYÓIRATNÁL

A *Magyar Élet* nemzetpolitikai szemle 1936 őszi indulásától kezdve a *Magyar Testvéri Közösség* hivatalos lapja volt. 1938-ban a földreformért következetes harcot folytató Matolcsy Mátyás agrárközgazdász a főszerkesztő, 1938 tavaszától 1944 januárjáig Fitos Vilmos a felelős szerkesztő. Az ő szerkesztői tevékenységük eredményeképpen lett magas példányszámú, színvonalas népi orgánium a *Magyar Élet* folyóirat, Fitos idején harmadikutas szemlélettel.

Sinka István 1938 nyarától a népi mozgalom különböző árnyalatú sajtótermékei közül legerőteljesebben a *Magyar Élethez* kötődik.

1944 februárjáig harminckét Sinka-vers lát napvilágot a nemzetpolitikai szemlében. A költő az édes, alulsó Magyarország hányatott sorsú fiairól énekel: Both Pál,

Eső-Virág András, Ignát Bence, Kira Péter, I. Nagy Bálint, Papp Mihály, Póri Ábel, Szabó János és Szőr-Tóth Bálint nevét beírja a végtelenbe. Ha László Gyula régész hipotézise hatására az avar-magyar folytonosság gondolata ihleti, akkor sem feledkezik meg a társadalom szociális kivetettjeiről (*Feleljenek az avarok*). Ugyanez a kettősség megtalálható a *Hős katona... hogy is híjják?* című, az erdélyi bevonulást, Észak-Erdély és a Székelyföld hazatérését köszöntő ünnepi versében. Sinka István 1941 nyarán, a nyilasok kisajátítási szándékával szembeszállva, itt, a *Magyar Élet* hasábjain siratja el a fiatalon elhunyt, kijátszott Sértő Kálmánt versben (*Jobb lett volna Baranyába...*) és prózában (*Szelíd és egyszerű levél Fiatal Ferenchez*).

A *Magyar Élet*ben olvasható a Fekete Bojtár két legfontosabb tanulmánya. 1943 márciusában a *Hatodosok*-ról szólva elhatárolja magát a szélsőjobboldali sajtótól, Matolcsy Mátyás *Új Európájától* és Oláh György *Egyedül Vagyunkjától*. (Tegyük hozzá, Illyés Gyula folyóiratával, a *Magyar Csillaggal* sincs megelégedve Sinka, polgári tájékozódásúnak véli azt.)

Az elhatárolódásokon túl a tanulmány a pásztor-költő népi mozgalmon belüli csoportosulásának, a *Magyar Hatodosok Társaságának* ésszerű és emberbarát programját is tartalmazza. Innen idézek egy mondatot: „Egyetlen fajtának sem vagyunk ellenségei, de a magunk fajtáját szeretjük legjobban.”

Sinkát és a harmadik út felé tartó *Hatodosokat* szélsőjobboldali támadások érik. Gellért Vilmos költő, Sértő Kálmán monográfusa a *Virradat* 1943. április 19-i számában, *Vasárnapi képeslap* című írásában így fogalmaz: „Nyílt színvallást vár tőlük a [szélső]jobboldali írócsoport, mert furcsa színben tünteti fel őket az, hogy a baloldalon dobot vernek, szakszofont fújnak és erre a lipótvárosi zenére bánatos bihari balladát táncol Sinka István.”

A Fekete Bojtár sem marad adós, 1943 júniusában a *Magyar Élet* folyóiratban vitriolos tollal támadja és leleplezi a nyilasok zöld és a kommunisták vörös idegenségét.

Darvas József, a költő *Az élők félnek* című „Turul falufüzete” megjelenésekor ismertetőjében igazi nagy költőnek nevezi Sinkát: „Legtöbb versében valami átélt, reális élmény, emlék adja az indítást – de ezek a reális képek mindig az egész magyar nép történelmi sorsát kifejező szimbólumokká magasodnak. Pedig nem szimbolikus költő, csak a saját sorsa sem más, mint örökérvényű példa és ítélet.” (*Magyar Élet*, 1939. október)

PÜSKI SÁNDOR MAGYAR ÉLET KIADÓJÁNÁL

A falukutató írók elleni perek után, a *Márciusi Front* felbomlását követően Püski Sándor *Magyar Élet* Kiadója újra közös cselekvésre ösztönzi a különféle politikai irányzatokra tagolódott népi mozgalom majd minden szerzőjét, beleértve az erdélyi, felvidéki és délvidéki rokonmozgalmakat és néhány munkásírókat.

Sinka István a *Magyar Élet* Kiadónál kezdettől fogva megkülönböztetett megbecsülésben részesül. Püski Sándor a sárréti költő minden értékes sorát kiadná, de szép szándéka olykor az 1939 őszen bevezetett háborús cenzúra tiltásába ütközik.

Sinka István gyűjteményes verseskötete, a *Vád*, a népi kiadó legelső könyveként lát napvilágot 1939 tavaszán. A himnuszos korszak után keletkezett érett verseket tartalmazza, szerzője evvel a könyvével emelkedett a népből érkezett írók élvonalába.

A szegényparaszti világ és a pásztorélet bújja, bánata és ritka öröme elevenedik meg az olykor még csiszolatlan, de igen erőteljes versekben. Balladák, dalok, hosszú mitologikus költemények, gyönyörű erotikus versek (*Bódi Mariska*, *Virágbomlás*) és a lázadás énekei váltják egymást. A *Pásztorének*, a költő versepikai önéletrajza zárja a gyűjteményes kötetet.

Püski Sándor számítása bevált, a *Vádból* a világháború vérzivataros éveiben még három kiadás kél el. Igaz, mindhárom csak ügyészi csonkítás árán nyomtatható ki. A legdrasztikusabb a cenzori beavatkozás a II. kiadásnál. Hiányzik a *De enyém ám a hősiesség* közbülső versszakából egy közel teljes oldalnyi részlet, amelyben a zsúfolt, egészségtelen cselédházak pusztulását kívánva lázít a költő. Az *Adószedést*, az I. kiadásból ismert forradalmi verset teljes terjedelemben törölte a cenzúra. Az 1940-es csonka *Vádban* a *Ki tud róluk*, az *Ördögpile pirosba száll* és a *Magyar jelenés* című költemény is csak kényszerű rövidítéssel, magvas társadalmi mondanivalójú, nemzetféltő részletek kihagyásával jelenhetett meg.

A *Magyar Élet* Kiadónál a *Vádat* újabb Sinka-kötetek követik: a költő földi pokoljárásának könyve, a *Fekete bojtár vallomásai (I-II.)*, a *Harmincnyolc vadalma* novellái, *Hontalanok útja* címmel az újabb versek gyűjteménye és a *Balladáskönyv* Muhoray Mihály szövegképeivel.

A görög Aesopus, a francia La Fontaine állatmeséire emlékeztető, Csokonai *Békaegérharcára* rímelő *Denevérek honfoglalása* 1941-ben jelent meg a *Bolyai Akadémia*, később a *Magyar Élet* Kiadó gondozásában. Vi-

tatható szimbolikája miatt nem aratott osztatlan sikert.

Az 1943-as kiadású *Hontalanok útján a Vád* után írt Sinka-verseket tartalmazza, az előzetes cenzúra következtében nem valamennyit. A balladák, siratók, látomásos versek és a keserű dalok szépen sorjáznak az új könyvben, de a szociális izzású lázadó énekeket, a forradalmi verseket alaposan megrostálta az ügyesség. Így a *Szent-Mihálykor* (1939), a *Simon Virág* balladája (1940), a *Ha kell, százán aláírjuk* (1941), *A kulcsár beszél új cseléddel* (1941), *Magyar hatodosok* (1941), *A pór megszólal a magyar úriszék előtt* (1941) és *A vádló hangja* (1942) hiányzik a kötetből. Mindez azért is fontos, mert Sinka István 1943-ban Balatonszárszón elhangzott versei a tiltott, cenzúrázott írások közé tartoznak.

Három *Magyar Élet*-könyvben olvasható méltatás a parasztság költőjéről: Féja Géza *Nagy vállalkozások kora* című, új kiadást érdemlő kitűnő irodalomtörténetében, Juhász Géza rövid áttekintésében, a *Népi írókban*, és Veres Péter tanulmánykötetében, az *Ember és írásban*. Üssük fel Juhász Géza irodalomtörténész munkáját: „Sinka félretolja a megszokottat, megy belső ösztöne után, s az a dallam, amely fölszakad belőle, váratlanul ismerősnek bizonyul – annak az ősbibb dallamnak a testvére, amelynek néhány foszlányát Bornemisza Péter ráolvasásai őriztek meg, s némiképpen középkori kódexeink.

Új tartalomban új forma: egész költészetünkben csak Adynak sikerült igazán. Népi költőink közül e téren Sinka áll hozzánk legközelebb.”

SINKA ISTVÁN ÉS AZ 1942-ES SZÁRSZÓI TALÁLKOZÓ NÉHÁNY ELŐZMÉNYE

Budapesten, 1942. február 17-én a *Soli Deo Gloria Kabay Márton Köre* szervezésében munkás-paraszt-értelmiségi ifjúsági konferencia nyílik. A megnyitó irodalmi esten, a Kálvin téri zsúfolásig telt teremben Veres Péter és Kodolányi János tart előadást, Nagy István és Sinka István felolvas írásaiból. „Nagy István elbeszélése a szegény, küzdő munkás életét vázolta elénk, ízes, szellemes humorral és megdöbbentést keltő komorsággal. Sinka István áll elő. Megjelenése, versei népballadák feszültségét, könnyedségét és súlyosságát kápráztattak elénk. Minden verse vád volt, megdöbbentő vád.”

1942. március 24-én Szabadkán Lévy Endre író, a *Dél kapujában* című szociográfia későbbi szerzője a *Népkörben* megszervezi a népi írók estjét. Féja Géza, Darvas József, Nagy István, Sinka István és Veres Péter

a meghívott vendég, de az előadók köre időközben Erdei Ferencsel, Szabó Pállal és az erdélyi Szabédi Lászlóval bővül. Sinka István az est hőse. Olyannyira, hogy Veres Péter emlékezete szerint csuklójára kis híján bilincs szorult. „A Bács megyei főispán és a vele volt megyei urak *A pór megszólal az úriszék előtt* című verséért ott helyben, Szabadkán le akarják tartóztatni, s talán csak az irodalmi botrányzaj miatt húzódtak ettől vissza...” (Veres Péter: *Jelenidő*, Magvető, 1968).

1942. május 10-én Darvas József, Nagy István, Sinka István, Somogyi Imre és Veres Péter a tiszaladányi falunap író szereplője. Balla Péter népzene kutató a sárospataki regósök közreműködésével elfelejtett régi magyar népdalokra tanítja a ladányiakat. Az irodalmi rendezvényen Veres Péter *Ha nem lehettél szálfá* című napszámos énekét sárospataki diák szavalja. „Sinka István is mond egy verset, a *Senki báró földjén hatodos tengeri* címűt. Abban az időben azt nem mindenütt lehetett elmondani, de Tiszaladányban alkalom volt rá.” (A vers címe helyesen: *Magyar hatodosok*.)

A visszatért országrészek birtokbavétele lassan, fokozatosan szellemi értelemben is megtörténik. 1942. június 8-án, Nagyváradon a helyi SDG-sek a fővárosi Kabay Márton Kör segítségét igénybe véve megrendezik a népi írók estjét. Június 10-én Marosvásárhelyen, 11-én Sepsiszentgyörgyön a *Magyar Élet Kiadó* szervez hasonló estet. Darvas Józsefet, Nagy Istvánt, Sinka Istvánt és Veres Pétert ünnepli a három város olvasóközönisége. Néhány hónappal korábban Sinka István a forradalmi verseit felolvasva majdnem bajba került. Most a Székelyföldön a kolozsvári munkásíró fellépése ejti zavarba a kormánypárti lapok szerkesztőit. Így a marosvásárhelyi *Reggeli Újság* és a sepsiszentgyörgyi *Székely Nép* előzeteséből, a meghívott népi írók névsorából „véletlenül” kimaradt Nagy István neve.

AZ 1942-ES SZÁRSZÓI TALÁLKOZÓN

A legkülönbözőbb rétegek fiataljaiból háromszázan gyűlnek össze a nyári táborozásra 1942. június 29. és július 6. között Balatonszárszón, az SDG telephelyén. Ezúttal is népi írók a meghívott előadók: Darvas József, Féja Géza, Gulyás Pál, Juhász Géza, Nagy István, Németh László és Veres Péter. Jelen van Balla Péter népzene kutató, Sinka István költő és Püski Sándor, a *Magyar Élet Kiadó* vezetője, tulajdonosa. Eljött Nagy Töhötöm és Kervay Jenő páter is, a KALOT két szellemi vezetője, katolikus fiatalok társaságában. A megbeszélések a népi mozgalmon belüli irányzatok és az egyházi

ifjúsági szervezetek együttműködési szándékát tükrözik. „Nyelvek csodája” a tanácskozás.

Németh László csak a felkérés szerinti két előadását kívánta megtartani, mégis sürgős munkáit odahagyva mindennap átgyalogolt Földvárról Szárszóra. Hónapokkal később is szívesen idézte a szabad eszmecesterén történeteket.

Sinka István az egyhetes tanácskozás minden eseményén jelen van. A vitákban nem szólal fel, de este, a tábortúznél több alkalommal is felolvas verseiből. Az egykori levezető elnök Nagy Sándor Béla emlékezte szerint a költő a tábortúznél biblikus verseivel szerepelt. A visszaemlékező verscímet nem említi, de a *Míg juhaim aludtak* (= *Karácsonyéji pásztor*) és a *Magyar jelenés a Vádban*, *Az angyal bizonyágtétele a Református Élet* 1941-es évfolyamában biblikus, mitologikus. Mindhárom látomásos költeményt a közösségféltő gond, a magyarság sorsáért érzett aggodalom jellemzi.

A sorozatos közös szerepléseket követően Nagy István a *Szabad Szóban*, az 1942. augusztus 23-án megjelent lapszámban nyitottan, jó szívvel értékeli a költő önéletírását, a *Fekete Bojtár vallomásait*:

„Sinka István találkozása Petőfi költészetével nem az iskolában, nem is a parasztok jóvoltából, hanem egy vándor asztalosmunkással való találkozása folytán történt. A vándorasztalos Petőfi-kötettel a batyujában vetődött melléje a bihari uradalmak pusztáin. Ő az első, aki megértéssel közeledik a »cipősök«-kel reménytelen küzdelmet folytató kis fekete bojtárhoz. Ez a vándormunkás bégető bárányok közt olvas fel neki Petőfi verseiből. A kis bojtár agyában csak akkor gyúl világosság: hogyan győzheti le a cipősöket. Költő lesz, határozza el. Egyetlen vagyonát, nyavalyás kis bárányát cserélte el a vándorasztalos Petőfi-kötetéért, akinek meg ez volt az egyetlen kincse, és nem szívesen vált meg tőle, de mégiscsak belement az alkuba.

Ez az alku elhatározó volt, e nélkül talán Sinka István sohasem lehetett volna költő, e nélkül az alku nélkül, ki tudja, hány évtizednek kellett volna még eltelni ahhoz, hogy megismerjük a pásztorok életét úgy, ahogy azt egy igazi pásztor ismerteti.

Amit Sinka elmond, és ahogy azt elmondja erről az ismeretlen világról, azt bűn lett volna elhallgatni, vagy akkorra halasztani, amikor majd az »irodalomkritikusok« is érdemesnek ítélik Sinka István »magánéletét« a méltatásra.

A *Fekete Bojtár vallomásai* egy népréteg vallomásait tolmácsolják.”

AZ 1943-AS SZÁRSZÓI TALÁLKOZÓ KAPUJÁBAN

1943. június 8-án, az ünnepi könyvnap csíkszeredai irodalmi estjén Darvas József, Sinka István, Veres Péter és a budapesti *Gamma gyár munkáskórusa* együtt szerepel. Sinka István felolvas verseiből és előadást is tart: „... az a cél, hogy a magyar nép lerázva minden idegen cifraságot, magyarul éljen, fejlődjék és boldoguljon, szabadságban, függetlenségben és gazdagságban.”

1943. június 12-én, Diósgyőrben, a *vasgyári könyvnap* a népi írók munkásolvassóikkal találkoztak. Az esti műsorban és a vasasokkal folytatott párbeszédben Asztalos István, Erdei Ferenc, Nagy István, Püski Sándor, a *Magyar Élet Kiadó* vezetője, Sinka István és Veres Péter képviseli az alulról sarjadt új magyar irodalmat. Másnap, pünkösdi vasárnapján délelőtt a hét fős szabadcsapat a Miskolci Nemzeti Színházban lép közönség elé. Harmadnap az írók és olvasóik kiránduláson cserélnek eszmét, a Lyukó völgyében.

Sinka István 1943 nyarán, *Két kő között* című cikkével maga ellen fordítja a szélsőjobbaldalt és a szélsőbaloldalt is. A zöldingesek felháborodását jól tükrözi *A Népből* 1943. június 17-én megjelent *Bűvös körben a Fekete Bojtár* című, Sinka-ellenes kirohanás. Az indulatos szerző ifjú Illés László. „Más alkalommal gátlás nélkül gyalázkodhatsz a »Hűség Házáról«, majd meg valahány nemzetiszocialista vezető torkán végigsivíttatsz a nyílt gyanúsítás borotvaélével: Hogy merőben idegenszemű mindahány, meg hogy egyikük se alkalmas a »százbajú magyar problémák« megoldására.”

Sinka István *Két kő között* című, szélsőjobbaldalról durván támadott, harmadik utas szemléletű írása két hónappal a Szárszói Találkozó előtt, 1943 júniusában Fitos Vilmos *Magyar Élet* folyóiratában lát napvilágot. A dolgozat szókimondásával az augusztusi történelmi jelentőségű tanácskozás őszinte vitáinak az előzménye. Sinka csak annyira tartja a nyilasokat, mint amennyire azok megérdemlik: „...nem értek egyet a párttal, annak zöld jegyeivel, szemléletével, vezetőit nem tartom alkalmasnak arra, hogy a százbajú magyar problémát megoldhatnák, szelleme nem magyar ösztönökből táplálkozik, népi szólamai műrostosak, s főleg rémít idegensége. A Hűség Házát a néptől idegennek tartom. Nincs otthona benne a magyar sorsnak.”

Az őt hívatlanul, agitációs céllal felkereső szélsőbaloldali fiatalemberekről sincs jobb véleménye.

„Egyetlen magyar megváltásnak a baloldalt tartják. S miután én nem vagyok a baloldalon, a jobboldalhoz tartozónak tekintenek [...]. Mikor a baloldal idegenségét

emlegettem nekik, dühösen letorkoltak, s azt mondták, hogy mindegy, ki milyen fajta, csak szocialista és baloldali legyen. Elismerték, hogy minden írásom a szegényekért, az elhagyottakért, millió kisemmizett magyarért szól, de mit ér az, ha nem a baloldal keretein belül történik. Hogy akkor lesz csak igaz a szavam, ha közzéteszek egy nyilatkozatot, hogy én testestől, lelkestől a baloldalhoz tartozom.” Ilyen nyilatkozatot Sinka természetesen sohasem volt hajlandó adni, inkább kitarított „két pogány közt egy hazáért” szemlélete mellett.

Sinka Istvánt, akár a többi író az 1943-as Szárszói Találkozóra Püski Sándor hívja meg, de a hívó szó tisztán hallatszik Németh László és eszmetársai értékelő tanulmányaiból, kritikáiból is.

Németh László a *Magyar Csillag* 1943. januári első számában, *Népi író* című tanulmányában így jellemzi Sinkát: „Ady óta nem volt költőnk, akiben ilyen mély, távoli dallamok jártak vissza. Olvassák el életrajzát, a Fekete bojtár vallomását: csupa dallam az is. Rajta tanuljuk meg újra: milyen a lélek, amely csak balladában tud felidézni. Ő nem kerekíti ki az emléket belőle, fölszakad. Ha azt, ami a hálójában van, ki tudná húzni: kortársai közt nem volna nagyobb költő nála. Arra, hogy egy lelkes olvasótömeg mennyivel jobban megérzi a költőt, mint az íróvilág: így is megdöbbenő példa. Az írók a ki-kihagyó mestert, a néma intellektust, a haragos embert látták benne; fiatal olvasói egy nem ismert nemzetmélyi táj költőjét, amint birkán vett Petőfijével számárháton üget az új testvériség felé, s mikor odaér, csak vádolni tud és hosszan visszaneézni.”

AZ 1943-AS SZÁRSZÓI TALÁLKOZÓN

Sinka István 1943 júliusát, augusztusát Muharay Mihály festőművész társaságában a göcseji Barabásszegen tölti. Ekkor készülnek el a költő *Balladaskönyvének* szövegképei. A Fekete Bojtár és az azóta méltatlanul elfelejtett festőbarátja Lentiben is megfordulnak, majd augusztus 20-a, Szent István napja után Barabásszegről indulnak Balatonszárszóra.

Sinka hívására a konferencia harmadik napjára egy fiatal költő, a göcseji Csordás János is megérkezik a Magyar Élet-táborba. Emlékezetében így él Sinka István szárszói jelenléte: „Sinka nem volt gyakorlati politikus. A konferencia napjaiban, amikor én ott voltam, egyszer sem szólalt fel, nem tartott előadást. Plénum előtt nem vitázott, de annál élénkebben vett részt az esti beszélgetésekben, melyek részben a szállásunkon zajlottak,

részben egy közeli vendéglő különszobájában, ahová esténként eljártunk. Elmaradhatatlan társnak tűnt mellette Szabó Pál, de szinte mindannyiszor vele volt Nagy István is Erdélyből, akivel támadtak személyes vitáik, főleg a jövőt illetően, melyről különböző elképzeléseik voltak (Somogy, 1978. 2. szám).

Arról, hogy Balatonszárszón Sinka kivel tartott, a fényképek is beszélnek. Egy Bözödi György megőrizte amatőr felvételen a szalontai költő az Erdély Németh Lászlójaként tisztelt Szabédi Lászlóra, a novellista Asztalos Istvánra és Bözödi Györgyre, a *Székelv bánja* szerzőjére emeli poharát. Az *Alföld* 1975-ös évfolyamában, a Veres Péter emlékszámában egy csoportképen hat, szemmel láthatóan fényképezéshez összefogódzott férfiú látható: Veres Péter, Erdei Ferenc, Asztalos István, Püski Sándor, Sinka István és Nagy István, az örök vitázó. Ez a fotó is 1943-ban készült, a találkozón.

László Gyula így gondol vissza Szárszóra, és költőbarátjára, Sinkára: „A szárszói konferenciáról inkább hangulati emlékeim vannak. Emlékszem, szegény Sinka Istvánnal sétáltam egyszer. Azt mondja: te, Gyula... Nem, így mondta: Gyuszikám. Azt mondta: »egyetlen sorom többet ér, mint az előadások sorozata«. Így mondta. Lelkem rajta, így történt.”

Sinka István kijelentése első hallásra túlzóak vagy akár önhittnek is tűnhet, mégis elgondolkoztató, amit mondott. Az amúgy sem egészen egységes népi írói mozgalomban szakadás történt. A találkozón az elkerülhetetlennek látszó szovjet megszálláshoz jó előre alkalmazkodó marxista, materialista Erdei Ferenc és a szovjet-orosz terjeszkedés rémségeire előre figyelmeztető harmadikutas Németh László két, egymással nehezen összeegyeztethető jövőképet vázolt fel. Az őszinte viták ugyan igencsak rokonszenvesek, de a világnézeti, társadalomfilozófiai merőben ellentétes előadások megmutatták a népi mozgalom megosztottságát, majd ez a meghasonlás alighanem beköltözött lassan a fiatal hallgatók lelkébe is. Ez akkor is így van, ha eleinte megtapsoltak minden egyes előadást. A szárszói tábor érzelmi, hangulati egységét a még oly kitűnő, de egymással ellentétes, két, nagyon is különböző irányba mozgósító átpolitizált előadások ki nem fejezheték. Így felértékelődött a közös éneklés és a vershallgatás. A sorskérdéseinkre fogékony fiatalok ekkor még mind ismerték, hatszázan együtt énekelték népdalainkat Balla Péter zenekutató vezetésével. Olyan táborozó sem igen akadt, sőt népi író sem, aki ne szerette volna hallgatni Sinka István szebbnél szebb verseit. A pásztorköltő

nem volt megosztó, hanem a közös énekléshez hasonlóan az egységet képviselte. Még a szervezett munkás, Nagy István is becsülte balladás verseit.

Ahogy Csordás János, a fiatal író társ megállapította, Sinka érdeklődéssel hallgatta az előadásokat, de a vitákban nem szólalt fel. Mégsem volt tétlen szemlélő. A találkozó érzelmi, hangulati kiteljesedése Sinka István nélkül elképzelhetetlen. Este a tábortűznél, a hallgatóság kívánságára felolvassa három forradalmi versét: a Móricz Zsigmondnak ajánlott *Magyar hatodosokat* (Tiszaladány!), *A pór megszólal a magyar úriszék előtt* taborci monológját (Szabadka!) és *A vádló hangját*. Bevezetésül, a nyomaték kedvéért azt is elmondja, hogy a királyi ügyészség az elhangzó versek terjesztését tiltja. A lázító felolvasás után, azt tetézve, a forradalmas eszmékre fogékony fiataloknak megengedi, hadd másolják cenzor törölte költeményeit. A diákok, földműves- és munkásfiatalok kapnak az alkalmon és körmölnék. Édes-e a tiltott gyümölcs?! Várkonyi Nándor szerint Sinka vádjai keserűbbek, mint Gorkij írásai.

Említettem már: Sinka István híres kötetére, a *Vádra* második kiadásakor lecsapott az ügyészség és öt verséből hosszabb-rövidebb, az elmaradott szociális körülmények ellen izgató részletet törölt. *A vádló hangja* a legerőteljesebb verseinek egyenes folytatása. Szociális izzású vers, Kondás Ferkóért, a kiszorult magyar parasztokért perlekedő. Sinka egyenlő mértékkel mér, egyformán támadja a dúsgazdag mágnás családok leszármazottait megtestesítő Nádasdy grófokat és erdészeit, kasznárjaikat, a Brüllöket és a Müllereket. *Tallótlan seregek / tallózó ezrei, / tudjuk mért hányódtak / Amerikába ki. // Mert kinn, Vizesfáson / Nádasdy grófnőnek / pusztáján kell a hely / száz kövér göbőnek.*

Mint ismeretes, Kovács Imre megkezdte, de be nem fejezte szárszói felszólalását. Bennrekedt mondanivalójára a találkozó megnyitója előtti napon a *Szabad Szó*-ban közzétett vezércikkéből következtethetünk. A címe: *A szabadság dicsérete.*

„A szabadság népe vagyunk, s ma, amikor a világ már döntött, az új szolgaság helyett a szabadságot választja, nekünk, magyaroknak is hitet kell tennünk a szabadság politikája mellett. Nem frázisokban, nem szavakban, hanem tettekben. Legyen szabad a sajtó, a szólás, a gondolkodás és a szervezkedés. Legyen általános és teljes szabadság, hogy a népükért aggódó, felelős írók és politikusok megmutathassák az igaz, az egyetlen utat, melyen a magyarság a szebb, boldogabb jövőhöz elérhet. [...] Barátaim, készüljétek és várjátok a nagyszerű pil-

lanatot, amikor a szabadság nagy érzése eltölt bennünket, hogy cselekvésre készteszen.”

A hasonló szabadságvárási gondolat Sinka István szárszói verseiben így hangzik: *Népek Istene, ha / te vagy az Istenünk, / lépj a történelem / lángjaiba velünk!* (Magyar hatodosok);

s enyém, amikor vérbe fúl / a szabadság... és enyém, mikor / dalolva jön a föld alúl - / enyém az új forradalom: / a magam jussát csak nem hagyom! (A pór megszólal a magyar úriszék előtt).

Az 1943-as Szárszó-kötet bevezetője utal az írók, költők esti felolvasására, Balla Péter népdaltanítására, Muharaj Elemér népi játékaira, de sajnos az esti tábortűznél elhangzottakat nem tartalmazza, így Sinka István verseit sem.

A Szárszón leírt Sinka-verseket Bartha András költő őrizte meg, a nevezetes felolvasás történetét tőle és továbbbi szemtanúktól, Gubucz Gáspártól, Somodi Istvántól és Szőke Istvántól tudom.

Tanulmányom írásakor főként a második két adatközlő teljesebb, részletesebb írásba foglalt emlékezésére alapozom, de a többi megkérdezett adalékait is felhasználtam. Különösen értékesnek tartom Gubucz Gáspár és Somodi István dokumentum értékű levelét.

A versek esetleges, másolás okozta szövegromlását kiküszöbölendő Sinka Istvánné Szín Magdolna segítségével még 1983-ban átnéztem a Fekete Bojtár hagyatékát, így előkerült a *Magyar hatodosok* és *A vádló hangja* cenzúrapéldánya.

A pór megszólal a magyar úriszék előtt gépiratának szöveghű voltáról a szabadkai est eseményeinek a feldolgozásakor meggyőződtem. Nem feladatomból a szövegvariációk ismertetése, mégis megemlítem, hogy a Magyar hatodosok Móricz Zsigmondnak ajánlott kézírata fennmaradt és megtalálható a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárában.

Az sem titok, hogy *A pór megszólal a magyar úriszék előtt* húzással, csonkított formában mégiscsak megjelent az *Egyedül Vagyunk* 1941. májusi számában. (A folyóirat korai korszakát, beleértve az 1941-es évfolyamot is, Bibó István színvonalasnak értékelte.)

A szárszói Sinka-verseket Püski Sándor is hitelesnek tudta. A három vers 1993-ban megjelent a *Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak Magyarországon a XX. században* című tanulmánykötetben.

Püski Istvánt és a Püski Kiadót ismerve hiszem, hogy mindhárom vers benne lesz a szárszói jegyzőkönyv legújabb kiadásában.